

Slobodne zone kao alat za privlačenje direktnih stranih ulaganja u Bosnu i Hercegovinu

Azra Pilavdžić i Emir Skopljak

Sadržaj

	Sažetak	1
1	Uvod	3
1.1	Priliv direktnih stranih ulaganja u BiH	3
1.2	Važnost slobodnih zona u globalnoj ekonomiji	4
2	Opis problema	6
2.1	Najbolje prakse slobodnih zona u regionu Zapadnog Balkana	6
2.1.1	Hrvatska	6
2.1.2	Srbija	7
2.1.3	Makedonija	8
2.1.4	Pregled pogodnosti i poticaja poslovanja u slobodnim zonama u Hrvatskoj, Srbiji i Makedoniji	9
2.1.5	Poređenje priliva direktnih stranih ulaganja u BiH, Makedoniju, Srbiju i Hrvatsku	10
2.2	Režim slobodnih zona u BiH	10
2.2.1	Bh. režim slobodnih zona i EU pravila	11
2.2.2	Bh. režim slobodnih zona i STO pravila	12
2.2.3	Slobodne zone i direktna strana ulaganja	12
2.2.4	Anketiranje preduzeća koja posluju u slobodnim zonama u BiH	13
3	Poboljšanje politike u BiH	15
3.1	Opcije za promjenu politike	15
3.1.1	Opcija 1: Zadržati status quo, zadržati trenutno zakonodavstvo i pravnu praksu koja se primjenjuje.	15
3.1.2	Opcija 2: Poboljšati implementaciju režima slobodnih zona, sa naglaskom na trenutne pravne implikacije sadašnje implementacije.	16
3.1.3	Opcija 3: Sveukupno poboljšanje implementacije režima slobodnih zona i poboljšanje njihovog potencijala za strana ulaganja.	16
3.2	Izbor opcije za promjenu politike	17
4	Zaključci i preporuke	18
5	Aneksi	19
5.1	Aneks 1: Pregled slobodnih zona u BiH	20
5.1.1	Slobodna zona Visoko	20
5.1.2	Slobodna zona Hercegovina-Mostar	21
5.1.3	Slobodna zona Vogošća	22
5.1.4	Slobodna zona „Holc“ d.o.o. Puračić	23
5.2	Aneks 2: Pregled ankete provedene na preduzećima koja djeluju u slobodnim zonama u BiH i upraviteljima slobodnih zona	24
6	Bibliografija	27

Sažetak

Ova studija politike sadrži prijedlog za povećanje vrijednosti direktnih stranih ulaganja kroz poboljšanje režima slobodnih zona u Bosni i Hercegovini (BiH). Naime, slobodne zone predstavljaju sastavni dio vanjskotrgovinske politike i koriste se kao mehanizam za privlačenje direktnih stranih ulaganja. Iskustva iz regiona Zapadnog Balkana ukazuju na to da slobodne zone privlače značajan broj stranih ulagača koji trenutno igraju veliku ulogu u njihovim ekonomijama. Slobodne zone u BiH regulirane su na državnom i entitetskom nivou i implementacija trenutne legistative ne omogućava dodatnu vrijednost za strane ulagače. Poboljšanjem bh. režima slobodnih zona priliv direktnih stranih ulaganja će se povećati, što će dovesti do dodatnih beneficija za državu i entitete u pogledu većeg prihoda i nivoa zaposlenja. Slobodne zone su značajan alat vanjskotrgovinske politike i Vijeće ministara BiH nekoliko puta naglasilo značaj slobodnih zona i redovno prati njihovo funkcioniranje. Ova studija predlaže poboljšanja režima slobodnih zona s ciljem povećanja atraktivnosti BiH za direktna strana ulaganja, poboljšanja koja bi sigurno vodila rastu BDP-a i stvaranju radnih mjesta.

1 Uvod

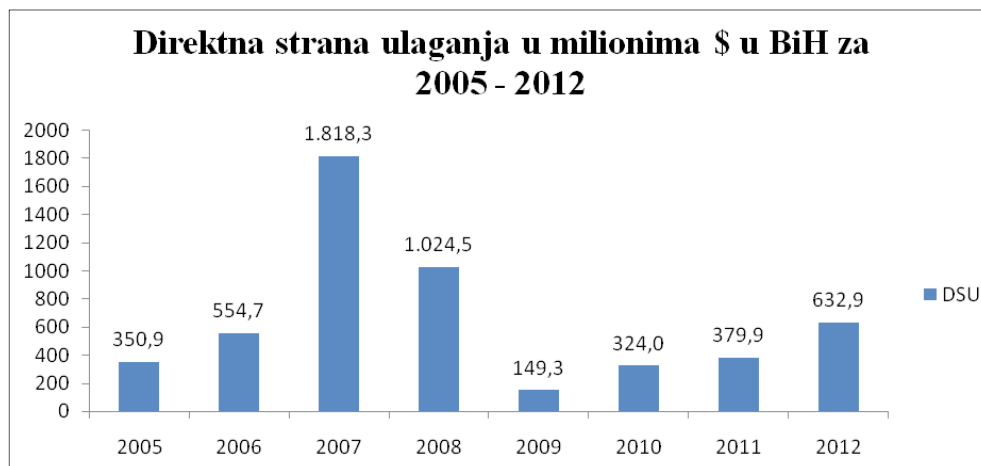
1.1 Priliv direktnih stranih ulaganja u BiH

Bosna i Hercegovina je u procesu pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji od 1999. godine a potencijalna je kandidatkinja za članstvo u EU od 2003. godine. Ekonomija BiH je karakteristična po visokom vanjskotrgovinskom deficitu, koji je iznosio više od 7 milijardi KM u 2013. godini,¹ i pokrivenosti uvoza izvozom od 55%. Strani finansijski kapital se koristio za pokrivanje ovih vanjskih deficita, ali se od početka ekonomske krize priliv stranog kapitala iznenada smanjio.

Pored smanjenja priliva, ekonomska kriza vodi povećanju trenda odliva ljudskog kapitala iz BiH. Ova studija politike fokusira se na specifični tip vanjskog finansijskog kapitala, odnosno, na direktna strana ulaganja. Dokazano je da postoji jaka veza između direktnih stranih ulaganja i ekonomskog rasta.² Također se tvrdi da su veći prilivi stranih ulaganja potrebni za zemlje kako bi postigle održivi ekonomski rast. Direktna strana ulaganja ne znače nikakav rizik za zemlju a donose mnoge prednosti, od kojih je najvažnija stvaranje radnih mjesta.

Nedavna ekonomska kriza dovela je do velikog pada direktnih stranih ulaganja u BiH. Naime, od 1818 miliona \$ u 2007. godini, direktna strana ulaganja su opala na 149 miliona \$ u 2009. godini. Od tada je došlo do blagog poboljšanja, ali su direktna strana ulaganja i dalje daleko od svog nivoa prije krize.

Naredni grafikon pokazuje priliv direktnih stranih ulaganja u BiH za period 2005.-2012. u milionima \$ u skladu sa podacima Konferencije Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju.

Izvor: Svjetski izvještaj o ulaganjima 2013.: Tabele u aneksu, Aneks tabela 01 - priliv direktnih stranih ulaganja, po regionu i ekonomiji, 1990.-2012.³

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, zaduženo za politiku direktnih stranih ulaganja, ima nešto drugačije podatke za period od 2009. do 2013. godine. Ministarstvo prikuplja podatke od 2009. godine iz elektronske baze podataka o direktnim stranim ulaganjima. Naime, otkako je usvojen Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o politici direktnih stranih ulaganja u BiH,⁴ sva strana ulaganja moraju biti registrirana u skladu sa procedurom za registraciju poslovnih subjekata u BiH. Štaviše, nadležni sudovi su dužni dostaviti Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa informaciju o registriranim preduzećima sa udjelom direktnog stranog ulaganja u elektronskoj formi - to je baza podataka.⁵

¹ Agencija za statistiku BiH (2014). Izvještaj o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH za 2013. godinu. Preuzeto sa: http://www.bhas.ba/saopštenja/2014/ETS_2013M12_001_01_hr.pdf

² Sanderatne, N. (2011). The importance of foreign direct investment. *The Sunday Times*. Preuzeto sa: <http://www.sundaytimes.lk/110529/Columns/eco.html>.

Grafikon 1:
Direktna strana ulaganja u milionima \$ u BiH za 2005.-2012.

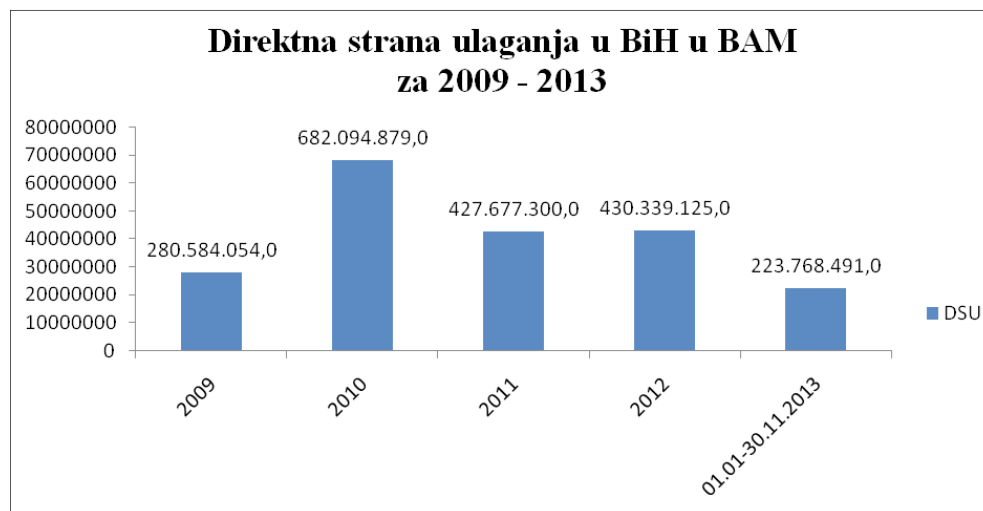
³ Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (UNCTAD). (2013). *World Investment Report 2013: Annex Tables*. Preuzeto sa: <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>

⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o politici direktnih stranih ulaganja u BiH. Službeni glasnik BiH br. 48/10.

⁵ Ibid.

Podaci dostupni Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH prikazani su ispod:

Grafikon 2:
Direktna strana ulaganja u BiH u
KM za 2009.-2013.

Izvor: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH⁶

⁶ Podaci dobiveni putem zahtjeva za slobodni pristup informacijama Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i sastanka sa službenicima Ministarstva.

Lako je primijetiti razliku između ova dva izvora. Prvo, postoji nezanemariva razlika u iznosima direktnih stranih ulaganja, ali također i razlika u trendu. Oba uzorka podataka pokazuju značajno povećanje nivoa direktnih stranih ulaganja od 2009. do 2010. godine. Međutim, podaci Konferencije Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju također pokazuju povećanje nivoa direktnih stranih ulaganja između 2011. i 2012. godine, dok podaci koji su dostupni Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH pokazuju stagnaciju.

Nažalost, podaci u vezi sa prilivom direktnih stranih ulaganja u slobodne zone u BiH nisu dostupni.

⁷ Farole, T. (2010). *Special Economic Zones in Africa*. Svjetska banka. Preuzeto sa: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2268/600590PUB01D181onomic09780821386385.pdf?sequence=1>.

⁸ Jansen, M. (2011). *Trade and Employment: From Myths to Facts*. Međunarodna organizacija rada i Evropska komisija. Preuzeto sa: http://www.ilo.org/employment/areas/trade-and-employment/WCMS_162297/lang-en/index.htm

⁹ Ibid.

¹⁰ Evropska komisija, Poreska i carinska unija. (2013). Slobodne zone koje postoje i djeluju na teritoriji Zajednice, prema notifikacijama zemalja članica Komisiji. Preuzeto sa: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/procedural_aspects/imports/free_zones/list_free-zones.pdf.

¹¹ Multidonorski savjetodavni servis za investicijsku klimu Svjetske banke (FIAS). (2008). *Report on Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, And Implications for Zone Development*. Preuzeto sa: <https://www.wbginvestmentclimate.org/uploads/SEZs%20-%20Performance,%20Lessons%20Learned%20and%20Implications%20for%20Zone%20Development.pdf>.

1.2 Važnost slobodnih zona u globalnoj ekonomiji

Slobodne zone ili specijalne ekonomske zone prostorno su ograničena područja unutar jedne ekonomije koja funkcioniraju sa tipično liberalnijim regulatornim administrativnim i fiskalnim režimima u poređenju sa sveukupnom ekonomijom. Ove zone mogu imati različite oblike kao što su slobodne trgovinske zone, slobodne zone, zone za obradu i izvoz, zone za ekonomsku obradu i strane trgovinske zone.

Cilj slobodnih zona je obično da se prevaziđu barijere koje sprečavaju ulaganja u širu ekonomiju, uključujući lošu državnu upravu, nedovoljnu infrastrukturu i restriktivne politike.⁷ Poznato je da su slobodne zone postale istaknuti dio svjetske ekonomije. Naime, prema Međunarodnoj organizaciji za rad, broj novih slobodnih zona raste od sredine 1980-ih. Baza podataka Međunarodne organizacije za rad sadržavala je 176 slobodnih zona u 1986. godini, a 3500 u 2006. godini.⁸ Sveukupno, 68 miliona radnih mjesta na svjetskom nivou nalazise u ovim slobodnim zonama.⁹ Veličina slobodnih zona se kreće od veličine fabrike do veličine velikog grada. Zone su pod jedinstvenom vlašću države ili privatnog sektora. Slobodne zone postoje u većini EU država (ne postoje samo u šest država),¹⁰ kao i u većini razvijenih svjetskih zemalja kao što su Sjedinjene Američke Države.¹¹

Štaviše, kao što je već općepoznato, potencijalne beneficije slobodnih zona uključuju povećanje direktnih stranih ulaganja, stvaranje mogućnosti zapošljavanja, povećanje devizne zarade i poti-

canje ekonomskog rasta.¹² Naime, tvrdi se da su slobodne zone vrlo učinkovit alat za stvaranje novih radnih mjesta.

Dokazi upućuju na to da su ovakve zone mnogo značajniji izvor zapošljavanja u manjim državama sa stanovništvom od manje od 5 miliona nego u većim.¹³ Bosna i Hercegovina je takva država.

Slobodne zone također predstavljaju sastavni dio globalnih lanaca vrijednosti. Slobodne zone stoga olakšavaju integraciju ekonomije određene zemlje u mrežu globalnih lanaca vrijednosti. Naime, globalna ulaganja i trgovina isprepletene su kroz međunarodne proizvodne mreže preduzeća koja ulažu u proizvodna sredstva širom svijeta i trgovinske ulazne i izlazne elemente u prekograničnim lancima vrijednosti, koji se obično nazivaju globalni lanci vrijednosti.¹⁴ Prema UNCTAD-ovom izvještaju za 2012. godinu, takvi lanci vrijednosti iznose 80% svjetske trgovine. Štaviše, dokazano je da veze globalnih lanaca vrijednosti u zemljama u razvoju mogu odigrati važnu ulogu u ekonomskom rastu. U zemljama u razvoju trgovina sa dodatom vrijednošću doprinosi 28% BDP-u zemlje, u poređenju sa 18% u razvijenim zemljama. Stoga je moguće uočiti pozitivnu korelaciju između učešća u globalnim lancima vrijednosti i rasta stope BDP-a po glavi stanovnika.¹⁵ Poboljšanjem režima slobodnih zona BiH bi mogla imati bolje šanse da se integriira u mrežu globalnih lanaca vrijednosti.

Trenutno u BiH postoje četiri slobodne zone, i to u Visokom, Mostaru, Vogošći i Puračiću. U četiri navedene slobodne zone posluje 81 kompanija. Preduzeće Prevent koje proizvodi kožne i tekstilne presvlake za automobile locirano je u slobodnoj zoni u Visokom i zapošljava približno 2000 ljudi. Prevent je njemačka kompanija i jedan je od vodećih izvoznika iz BiH.

Legislativa o slobodnim zonama u BiH imacilj da stvori povoljan, stabilan i transparentan pravni ambijent za domaća i strana ulaganja. Režim slobodnih zona BiH važan je podsticaj za privlačenje direktnih stranih ulaganja, na sličan način kao i za druge države potencijalne kandidatkinje za pristupanje EU. Svi režimi slobodnih zona predviđaju oslobađanje od dažbina i PDV-a na uvoz sirovina, poluproizvoda i kapitalnih sredstava za proizvodnju. Naime, slobodne zone obično povećavaju zaposlenost, ulaganja, transfer tehnologije i izvoz. Ove prednosti opravdavaju troškove, kao što su potencijalna smanjenja prihoda od indirektnih poreza.

U regionu postoji žestoka konkurencija za strane ulagače između zemalja i općina. U ovom takmičenju legislativa za slobodne zone i njeno provođenje važan je instrument politike. Neke zemlje u regionu su restrukturirale svoje režime slobodnih zona i privukle značajan broj velikih stranih ulagača. Izvozne performanse preduzeća u slobodnim zonama veomasu brzo pretekle performanse preduzeća izvan slobodnih zona, čime je stvoren veliki broj radnih mjesta.

Stoga ova studija politike namjerava analizirati postojeću politiku za slobodne zone u BiH kao i njenu provedbu. Ova studija ima za cilj da predloži preporuke kako bi se poboljšala sveukupna provedba postojeće politike slobodnih zona u BiH.

¹² Kituyi, M. (2013). *Maximising trade, investment and development opportunities of emerging markets through free trade & special economic zones*. Izjava na dan 21.11.2013 tokom 3. Globalnog samita za slobodnu trgovinu i specijalne ekonomske zone. Preuzeto sa: <http://unctad.org/es/paginas/SGStatementDetails.aspx?OriginalVersionID=62>

¹³ Ibid.

¹⁴ Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (UNCTAD) (2013). *World Investment Report: Global Value Chains: Investment and Trade for development*. Preuzeto sa: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf.

¹⁵ Ibid.

2 Opis problema

2.1 Najbolje prakse slobodnih zona u regionu Zapadnog Balkana

2.1.1 Hrvatska¹⁶

¹⁶ Udruga HRVATSKE SLOBODNE ZONE. Preuzeto sa: <http://www.croatianfreezones.org/?lang=en>.

Slobodna zona u Hrvatskoj definirana je kao dio teritorije Republike Hrvatske na kojoj se djelatnosti obavljaju pod posebno utvrđenim uslovima. U skladu sa hrvatskom legislativom, poslovne aktivnosti u slobodnoj zoni uključuju proizvodnju robe, oplemenjivanje robe, skladištenje robe, trgovinu na veliko, strateške aktivnosti poslovne podrške, aktivnosti osnivanja tehnoloških razvojno-inovacijskih centara i pružanje usluga, osim bankarskih i drugih novčanih poslova i usluga osiguranja i reosiguranja imovine i osoba.

Hrvatska legislativa također predviđa da obavljanje trgovine na malo nije dopušteno u slobodnoj zoni. Postoji 13 slobodnih zona u Hrvatskoj, od kojih se neke nalaze u lukama u Puli, Rijeci, Splitu i Pločama, dok suostalestrateški razmještene u Krapini-Zagorje, Kukuljanovu, Osijeku, Ribniku, Slavanskom Brodu, Splitu-Dalmacija, Varaždinu, Vukovaru i Zagrebu.

Nekoliko međunarodnih preduzeća iz Italije, Njemačke, Austrije, Švicarske i Francuske već je uspostavilo svoje poslovanje u slobodnim zonama u Hrvatskoj. Njihove djelatnosti idu od razvijanja softvera, medicinskih aparata, inovativnih tehnologija i mašinerije do tradicionalne proizvodnje koja uključuje automobilsku industriju, tekstilnu proizvodnju, građevinarstvo i brodogradnju. Uprave slobodnih zona su proaktivne i orijentirane prema klijentima osiguravanjem pristupa *one stop shop* za veliki broj usluga. Ove aktivnosti uključuju carinjenje, otpremu i špediciju kao i pomoć pri ishodu potrebnih dozvola od lokalnih i državnih vlasti.

Za robu uvezenu i smještenu u slobodnu zonu ne smatra se da se nalazi na carinskoj teritoriji Hrvatske. Carinske dažbine se ne plaćaju na takvu robu, niti se na tu robu primjenjuju mjere trgovinske politike. Domaća roba namijenjena izvozu i smještena u slobodnu zonu nije predmet mjera koje se uobičajeno primjenjuju za redovni izvoz iz Hrvatske.

Prema hrvatskoj legislativi o porezu na dodanu vrijednost, slobodne zone nisu teritorija Hrvatske. Pošiljke robe unutar slobodne zone i interne pošiljke robe oslobođene su plaćanja PDV-a i plaćanja unaprijed. Grad u čijoj se oblasti slobodna zona nalazi može pružiti posebne privilegije za korisnike slobodnih zona iz svoje nadležnosti, kao što su besplatne donacije zemljišta za izgradnju poduzetničkih objekata i kancelarija, privilegije za komunalne poreze i poreze na plaće. Postoji nekoliko drugih poreznih prednosti u slobodnim zonama. Naime, preduzeća mogu imati i prednost plaćanja nižih poreza ili izuzeća od plaćanja poreza, ukoliko saraduju u izgradnji infrastrukture u zoni. Konačno, korisnici slobodnih zona plaćaju porez na dobit u iznosu od 50% od predviđene porezne stope.

Najbolji rezultati su postignuti u slobodnim zonama u Varaždinu, Zagrebu i Rijeci. Ukupan broj malih i srednjih preduzeća koja posluju u slobodnim zonama je 234. U poređenju sa 2011. godinom, ovaj broj se povećao za 3%, ali se broj zaposlenih smanjio za 9%, sa 8700 na 7900.¹⁷ Racionalizacija je imala implikacije na finansijske rezultate, pošto je prihod preduzeća iznosio 5,7 biliona kuna i malo se povećao (za 2,3% u poređenju sa 2011. godinom), a profiti su pove-

¹⁷ Brnić, M. (2013). *Dvije najveće slobodne zone u Hrvatskoj zjape prazne*. Poslovni dnevnik. Preuzeto sa: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/dvije-najvece-slobodne-zone-u-hrvatskoj-zjape-prazne-257478>.

ćani za 7,5% i iznosili su 649 miliona kuna.¹⁸ Slobodna zona Zagreb rangirana je na 43. mjestu na spisku top 50 globalnih zona budućnosti.¹⁹

Većina hrvatskih slobodnih zona učestvovala je u uspostavljanju udruženja slobodnih zona. Ciljevi udruženja su da razvija i poboljšava uslove poslovanja u hrvatskim slobodnim zonama; da promovira slobodne zone s ciljem privlačenja stranih i domaćih ulaganja; da pruža stručnu pomoć i poticaj za osnivanje i proširenje slobodnih zona i da predlaže poticajne mjere, procedure i organizaciju rada u slobodnim zonama.

2.1.1 Srbija²⁰

Slobodne zone u Srbiji definirane su kao ograđeni i označeni dijelovi srpske teritorije, na kojima se poslovne aktivnosti odvijaju sa prednostima kao što su preferencijalni carinski tretman, izuzeće od plaćanja poreza i olakšane administrativne procedure. Slobodne zone predstavljaju visoko razvijene centre tehnologije, telekomunikacija, moderne infrastrukture, industrije i logističke podrške. Oblast zone se uspostavlja odobrenjem Vlade. Jedanaest industrijskih zona su trenutno istovremeno licencirane slobodne carinske zone: Pirot, Subotica, Zrenjanin, Kragujevac, Šabac, Novi Sad, Užice, Niš, Smederevo, Kruševac i Svilajnac. Nekoliko beneficija i prednosti se nude preduzećima koja posluju u slobodnim zonama u Srbiji.

Naime, preduzeća koja posluju u slobodnim zonama u Srbiji uživaju fiskalne beneficije, kao što je oslobađanje od plaćanja PDV-a na unos dobara u slobodnu zonu, oslobađanje od plaćanja PDV-a na promet dobara i usluga unutar slobodne zone, oslobađanje od plaćanja PDV-a na promet dobara između korisnika dvije slobodne zone.

Korisnici slobodnih zona koji imaju proizvodne aktivnosti u zoni također su oslobođeni plaćanja PDV-a na potrošnju energenata te plaćanja pojedinih poreskih opterećenja na direktna strana ulaganja. Štaviše, korisnici slobodnih zona oslobođeni su plaćanja carine i drugih uvoznih dažbina na robu koja je namijenjena obavljanju djelatnosti i izgradnji objekata u slobodnoj zoni (repromaterijal, oprema i građevinski materijal).

Osim toga, korisnici slobodnih zona također uživaju finansijske pogodnosti, kao što su slobodan promet kapitala, profita i dividendi, kao i olakšane i brže carinske procedure pošto svaka zona ima svoj ured carinske vlasti. Konačno, postoje određeni poticaji od strane lokalne vlade, kao što je oslobađanje od određenih lokalnih naknada i poreza.

Prema carinskoj vlasti Srbije, najveći izvoznici iz Srbije u 2013. godini bilasu tri preduzeća locirana u slobodnim zonama, a to su „FIAT Automobiles Serbia“, „NIS Gazprom Neft“ i „Tigar tyres“. Fiat Automobiles Serbia je preduzeće locirano u slobodnoj zoni FAS u Kragujevcu i predstavlja najvećeg izvoznika iz Srbije. Od januara do novembra 2013. godine, njihov izvoz je iznosio preko 1,46 biliona eura. NIS Gazprom Neft je lociran u slobodnoj zoni Novi Sad i izvezao je 270,8 miliona eura, dok je Tigar Tyres iz Pirota izvezao 216,9 miliona eura u istom periodu.²¹ Također, neka čuvena preduzeća ulažu u slobodne zone u Srbiji, kao što su Siemens, Johnson Controls, Mangeti Marelli i Dunkermotoren. Ulaganja u srpske slobodne zone mjerese u stotinama hiljada eura.

Uprava za slobodne zone uspostavljena je 2008. godine kao administrativno tijelo unutar Ministarstva finansija i ekonomije, kako bi se bavila svim pitanjima u vezi sa funkcioniranjem

¹⁸ Ibid.

¹⁹ FDI Intelligence. (2013). *Global Free Zones of the Future: 2012/2013 Winners*. Preuzeto sa: <http://www.fdiintelligence.com/Rankings/Global-Free-Zones-of-the-Future-2012-13>.

²⁰ Ministarstvo finansija Republike Srbije. Uprava za slobodne zone. Preuzeto sa: <http://www.usz.gov.rs/eng/index.php>.

²¹ Ministarstvo finansija Republike Srbije. Uprava za slobodne zone. *Najveći izvoznici Republike Srbije*. Preuzeto sa: <http://www.usz.gov.rs/lat/aktuelno.php#44>

slobodnih zona. Uprava djeluje u funkciji interesa države i zasniva svoje aktivnosti na razvoju zona, promociji zona i kontroli i nadzoru nad njima. Republika Srbija je u potpunosti fokusirana na razvoj svojih slobodnih zona.

Srbija je razvija Strategiju za razvoj slobodnih zona 2011.-2016., te privukla nekoliko stranih ulagača koji su pojačali njen izvoz i povećali zaposlenost.

²² FDI Intelligence. (2013). *Global Free Zones of the Future: 2012/2013 Winners*. Preuzeto sa: <http://www.fdiintelligence.com/Rankings/Global-Free-Zones-of-the-Future-2012-13>.

Dvije slobodne zone u Srbiji, Pirot i Zrenjanin, postiglesu izvanredan globalni uspjeh. Slobodna zona Pirot nalazi se na 41. mjestu, a industrijska zona Jugoistok-Ečka, koja je dio slobodne zone Zrenjanin, nalazi se na 48. mjestu spiska top 50 globalnih zona budućnosti.²²

2.1.3 Makedonija²³

²³ Republika Makedonija. Direkcija za razvoj tehnološko-industrijskih zona. Preuzeto sa: <http://www.fe.gov.mk/>.

Makedonski režim slobodnih zona reguliran je Zakonom o carinama i Zakonom o tehnološko-industrijskim razvojnim zonama. Uspostavljanje, razvoj i nadzor zona vrši Direkcija za tehnološko-industrijski razvoj zona.

Kao predstavnik vlasti Vlade Republike Makedonije, Direkcija za tehnološko-industrijski razvoj zona upravlja ujedinjenjem svih administrativnih poslova svih zona u Republici Makedoniji. Trenutno postoje četiri tehnološko-industrijske razvojne zone koje je uspostavila Vlada Republike Makedonije: Skopje 1, Skopje 2, Stip i Tetovo. Istovremeno, u toku je faza planiranja sedam tehnološko-industrijskih razvojnih zona za jednak ekonomski razvoj svih regija na teritoriji Republike Makedonije.

Uloga Direkcije za tehnološko-industrijski razvoj zona je uspostavljanje servisnog centra unutar svake zone koji pruža konsultacije i usluge za korisnike zona. U svim zonama, administrativni sektori i carinskih uredi pružaju administrativne usluge za robu i brzo carinjenje. Direkcija koristi model *one stop shop*, kao i model uprave koji pozorno prati međunarodnu praksu kako bi se osigurala prednost ulagačima. Ulagači i korisnici tehnološko-industrijskih razvojnih zona mogu uživati u pogodnostima u tehnološko-industrijskim razvojnim zonama, kao što su oslobađanje od plaćanja poreza na dobit za period do deset godina od dana početka aktivnosti u zoni.

Pogodnosti također uključuju oslobađanje od plaćanja poreza na dohodak na isplaćene plaće za period do deset godina, kao i oslobađanja od plaćanja PDV-a na prodaju roba i usluga unutar zone, isključujući prodaju roba i usluga koje se smatraju finalnom potrošnjom u skladu sa Zakonom o PDV-u i oslobađanje od plaćanja PDV-a na uvoz dobara u zonu koja su namijenjena za izvoz, isključujući robu namijenjenu za finalnu potrošnju u skladu sa odredbama Zakona o PDV-u. Štaviše, ulagači i korisnici tehnološko-industrijskih razvojnih zona uživaju oslobađanje od plaćanja poreza i drugih dažbina za korištenje građevinskog zemljišta, priključke za vodu, kanalizaciju, plin i električne mreže. Nadalje, ostale prednosti uključuju oslobađanje od plaćanja carine na izvoznu proizvodnju kao i subvencije do 500.000 € za troškove izgradnje, zakupa zemljišta do 99 godina po atraktivnim cijenama koncesije i besplatno spajanje na komunalije. Slobodna ekonomska zona Bunardžik zauzela je 47. mjesto na spisku top 50 globalnih zona budućnosti.²⁴

²⁴ FDI Intelligence. (2013). *Global Free Zones of the Future: 2012/2013 Winners*. Preuzeto sa: <http://www.fdiintelligence.com/Rankings/Global-Free-Zones-of-the-Future-2012-13>.

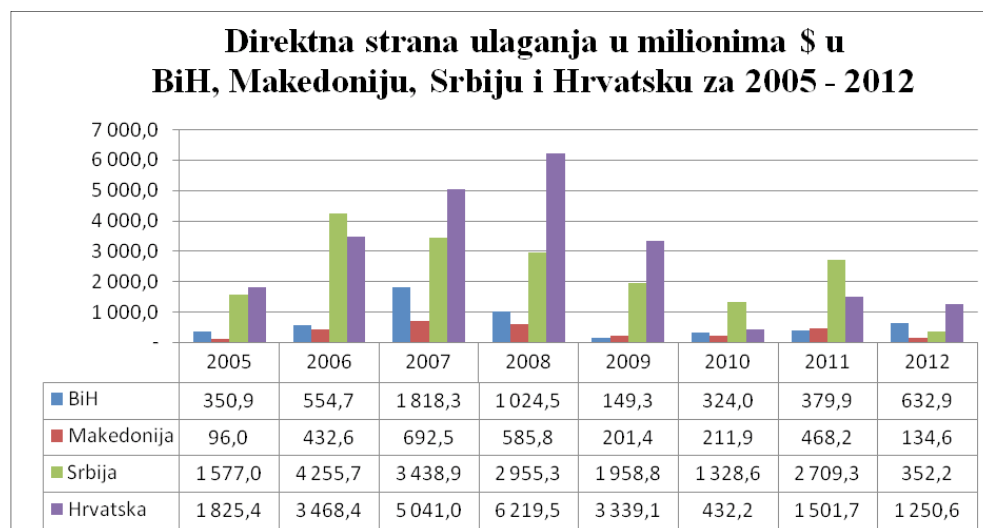

2.1.4 Pregled pogodnosti i poticaja poslovanja u slobodnim zonama u Hrvatskoj, Srbiji i Makedoniji

	Hrvatska	Srbija	Makedonija
Broj slobodnih zona	13	11	4
Oslobađanje od plaćanja carine na robu uvezenu i smještenu u slobodnu zonu	Roba uvezena i smještena u slobodnu zonu ne smatra se dijelom carinske teritorije Hrvatske.	Oslobađanje od plaćanja carine i drugih uvoznih dažbina za robu koja je namijenjena za aktivnosti izgradnje objekata u slobodnoj zoni.	Oslobađanje od plaćanja carine na izvoznu proizvodnju.
Oslobađanje od plaćanja PDV-a na robu uvezenu i smještenu u slobodnu zonu	Pošiljke robe za slobodnu zonu oslobođene su plaćanja PDV-a.	Oslobađanje od plaćanja PDV-a na trgovinu robama i uslugama u slobodnoj zoni.	Oslobađanje od plaćanja PDV-a na uvoz robe u zonu, isključujući robu namijenjenu za finalnu potrošnju.
Oslobađanje od plaćanja PDV-a za interne pošiljke robe unutar slobodne zone	Interne pošiljke dobara unutar slobodne zone oslobođene su plaćanja PDV-a.	Oslobađanje od plaćanja PDV-a na trgovinu robama između korisnika dvije slobodne zone.	Oslobađanje od plaćanja PDV-a na prodaju robe i usluga unutar slobodne zone.
Jednostavnije i brže carinske procedure	One stop shop pristup za značajan broj usluga, uključujući carinjenje, otpremu i špediciju.	Svaka slobodna zona ima svoj ured carinske administracije.	Administrativni sektori i carinski uredi pružaju administrativne usluge i brzo carinjenje. Posluju na bazi one stop shop modela.
Pogodnosti u vezi sa zemljištom	Grad u kojem se nalazi slobodna zona može dati besplatne donacije u zemlji za izgradnju poduzetničkih objekata i kancelarija.		- Oslobađanje od plaćanja poreza za korištenje građevinskog zemljišta, priključaka za vodu, kanalizaciju itd. - Zakup zemljišta do 99 godina po atraktivnim cijenama koncesije.
Pogodnosti za komunalne poreze	Pogodnosti od komunalnih poreza i poreza na plaće.	Oslobađanje od plaćanja određenih lokalnih naknada i poreza.	Oslobađanje od plaćanja poreza na dohodak na plaće do deset godina.
Pogodnosti za porez na dobit	Korisnici slobodne zone plaćaju porez na dobit u iznosu od 50% predviđene stope poreza.		Oslobađanje od plaćanja poreza na dobit za period do deset godina.
Ostale pogodnosti	Plaćanje nižih poreza ili oslobađanje od plaćanja poreza ukoliko sarađuju u izgradnji infrastrukture u zoni.	- Oslobađanje od plaćanja PDV-a na potrošnju energenata. - Oslobađanje od plaćanja određenih poreza na direktna strana ulaganja.	Subvencije za troškove izgradnje.

2.1.5 Poređenje priliva direktnih stranih ulaganja u BiH, Makedoniju, Srbiju i Hrvatsku

Grafikon 3:
Direktna strana ulaganja u milionima \$ u BiH, Makedoniju, Srbiju i Hrvatsku za 2005.-2012.

²⁵ Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (UNCTAD). (2013). *World Investment Report 2013: Annex Tables*. Preuzeto sa: <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>

Izvor: Svjetski izvještaj o ulaganjima 2013.: Tabele u aneksu, Aneks tabela 01 - priliv direktnih stranih ulaganja, po regionu i ekonomiji, 1990-2012²⁵

Ovaj grafikon prikazuje poređenje priliva direktnih stranih ulaganja u BiH, Makedoniju, Srbiju i Hrvatsku za period 2005.-2012. godina. Kao što je prethodno naznačeno, moguće je primijetiti da je došlo do sveukupnog smanjenja direktnih stranih ulaganja u regionu od globalne ekonomske krize. Međutim, priliv direktnih stranih ulaganja u Hrvatsku i Srbiju daleko je veći nego u BiH za sve prikazane godine (osim za 2012. godinu, gdje je bio veći priliv direktnih stranih ulaganja u BiH nego u Srbiju). Ovo pokazuje koliko potencijalnih direktnih stranih ulaganja BiH gubi. Prema ovom grafikonu, direktna strana ulaganja u Makedoniji konstantno su manja nego u BiH. Ali je očigledno da je veliki dio ukupnih ulaganja u Makedoniji ekskluzivno bio ciljan u slobodne zone. Imajući to na umu, lako je tvrditi da Makedonija dobro radi kada su u pitanju slobodne zone, pošto navedeni brojevi predstavljaju dobre rezultate kada se slobodne zone koriste kao alat za privlačenje direktnih stranih ulaganja.

2.2 Režim slobodnih zona u BiH

Kao što je navedeno u uvodu, potencijalne koristi od slobodnih zona su velike. Po definiciji, slobodna zona je dio carinske teritorije BiH, posebno ograđena i označena, gdje se poslovne aktivnosti odvijaju pod posebnim uslovima u skladu sa Zakonom o carinskoj politici BiH i Zakonom o slobodnim zonama BiH. Slobodne zone se uspostavljaju odlukom Vijeća ministara BiH, ukoliko su ekonomski opravdane, tj. ukoliko postoje dokazi koji pružaju osnove za procjenu da će vrijednost izvezene robe iz slobodne zone biti veće od 50% ukupne vrijednosti proizvedene robe koja napušta slobodnu zonu u periodu od 12 mjeseci.

Međutim, zakonodavni okvir za slobodne zone u BiH kompleksan je i njegova provedba prijete postojanju slobodnih zona. Naime, rad slobodnih zona u BiH regulirane:

- Zakonom o carinskoj politici BiH i njegovim izmjenama i dopunama
- Zakonom o slobodnim zonama BiH
- Zakonom o porezu na dodatu vrijednost BiH

Dodatno, i Federacija BiH i Republika Srpska imaju svoje zakone o slobodnim zonama.

Prema Zakonu o carinskoj politici BiH, slobodne zone su dio carinskog područja BiH odvojene od ostalog njegovog dijela. Područja slobodnih zona te ulazi i izlazi slobodnih zona podliježu nadzoru carinskih organa. I bh. roba i roba koja nije bh. roba može se smještati u slobodnu zonu. U slobodnim zonama odobrava se obavljanje bilo kakve industrijske, komercijalne ili uslužne djelatnosti, prema uslovima predviđenim bh. propisima, pod uslovom da se carinski organi unaprijed obavještavaju o obavljanju takvih djelatnosti.

Štaviše, u slobodnim zonama, smatra se da se roba koja nije bh. roba, u svrhu uvoznih dažbina ili uvoznih mjera trgovinske politike, ne nalazi na carinskom području BiH, pod uslovom da nije stavljena u slobodan promet u BiH. Oprema koja se stavlja u slobodan promet, a predstavlja ulaganje stranog lica, osim putničkih vozila, automata za zabavu i igru na sreću, odobrava se oslobađanje od plaćanja uvozne dažbine. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o carinskoj politici²⁶ pojačava privilegiju da se oprema koja se stavlja na korištenje i koja je namijenjena za obavljanje proizvodne aktivnosti u slobodnoj zoni oslobađa carinske dažbine.

Prema Zakonu o porezu na dodatu vrijednost BiH, uvoz dobara namijenjenih za potrebe slobodnih zona oslobođen je plaćanja PDV-a. Isporuka dobara, ako su isporučena unutar slobodne zone, oslobođena je plaćanja PDV-a. Ovi izuzeci od plaćanja PDV-a priznaju se samo pod uslovom da određena dobra nisu puštena u slobodan promet u BiH.

Pošto je BiH u procesu pristupanja u EU i STO, bh. zakoni i politike moraju biti u skladu sa EU i STO pravilima.

2.2.1 Bh. režim slobodnih zona i EU pravila

Kao prvo, BiH je potencijalna kandidatkinja za članstvu u EU i učestvuje u Procesu stabilizacije i pridruživanja EU. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Evropske zajednice (Evropske unije) i njenih zemalja članica te BiH potpisanje 16. juna 2008. godine. Ovaj Sporazum i popratni Privremeni sporazum (PS)²⁷ sadrže obaveze BiH da uskladi svoje zakone sa odredbama Svjetske trgovinske organizacije i sa *acquis communautaire* Zajednice o pitanjima trgovinske politike i politike konkurencije, uključujući i državnu pomoć te carinsku politiku. Većina članova SSP-a i Privremenog sporazuma utječe na preduzeća u slobodnim zonama i preduzeća izvan slobodnih zona na jednak način. Po pitanju odredbi koje se tiču isključivo slobodnih zona, ovi sporazumi²⁸ uključuju samo uslove o dokazu porijekla proizvoda.

Sveukupni trenutni režim slobodnih zona u skladu je sa *acquis communautaire* Evropske unije. Naime, slobodne zone u Evropskoj uniji uređuju Carinski zakon Zajednice (CCC)²⁹ i Provedbeni propisi Carinskog zakona Zajednice (CCCIP).³⁰ CCC definira regulatorni okvir koji je primjenjiv na sve procedure koje se tiču carine po pitanju slobodnih zona za zemlje članice EU. Detaljni članovi sadrže npr. odredbe koje se tiču određivanja slobodnih zona, stavljanja robe u promet, rukovanja, uklanjanja robe, ponovnog izvoza, uništavanja i napuštanja robe, građevina i odobranja evidencije zaliha.

Za slobodne zone CCC i CCCIP i dalje su na snazi, pošto odredbe novih, tzv. Moderniziranih carinskih propisa (MCC) o slobodnim zonama³¹ još uvijek nisu primjenjive.³² Nadalje, režime slobodnih zona u EU uređuju određene odredbe zakonodavstva EU o PDV-u³³ i državnoj pomoći.

²⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o carinskoj politici BiH. Službeni glasnik BiH br. 51/06.

²⁷ Privremeni Sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima između Evropske zajednice (Evropske unije) i BiH (16. juni 2008.) sadrži iste odredbe o slobodnim zonama u BiH.

²⁸ Član 26. Protokola 2. „Definicija koncepta ‘proizvoda sa porijeklom’ i metodama administrativne saradnje za primjenu odredbi ovog Sporazuma između Zajednice i BiH”.

²⁹ Regulativa Vijeća (EEC) No 2913/92. od 12. oktobra 1992. sa izmjenama i dopunama, kojom se uspostavlja Carinski zakon Zajednice (CCC).

³⁰ Regulativa Komisije (EEC) No 2454/93. od 2. jula 1993. (CCCIP) sa izmjenama i dopunama, kojom se utvrđuju odredbe za implementaciju Regulative Komisije (EEC) No 2913/92. kojom se uspostavlja Carinski zakon Zajednice.

³¹ Modernizirani carinski zakon (MCC) - Regulativa (EC) No 450/2008. Evropskog parlamenta i Vijeća od 23. aprila 2008. godine kojim se uspostavlja Carinski zakon Zajednice.

³² O obimu primjenjivih odredbi Moderniziranog carinskog zakona (MCC): vidjeti član 188. MCC-a.

³³ Direktiva o zajedničkom sistemu PDV-a, Direktiva Vijeća 2006/112/EC od 28. novembra 2006.

³⁴ Zakon o carinskoj politici i Odluka o provedbenim propisima Zakona o carinskoj politici.

Režim slobodnih zona u BiH usklađen je sa navedenim komponentama *acquis communautaire* EU, posebno sa CCC-om, sa Provedbenim propisima CCC-a i zakonodavstvom EU o PDV-u. Posebno su, po pitanju carinske regulative, glavni instrumenti³⁴ za primjenu carinske politike u BiH usklađeni sa Carinskim zakonom Zajednice (CCC). Postojeći jazovi između carinskih procedura BiH sa jedne i MCC-a sa druge strane nisu bitni, pošto se odredbe MCC-a o slobodnim zonama još ne odnose ni na zemlje članice EU.

2.2.2 Bh. režim slobodnih zona i STO pravila

³⁵ Svjetska trgovinska organizacija (2013). News Items. 7. juni 2013. *Bosnia and Herzegovina accelerated membership negotiations*. Preuzeto sa: http://www.wto.org/english/news_e/news13_e/acc_bih_07jun13_e.htm.

Kao drugo, BiH je podnijela svoju prijavu za članstvo u STO 1999. godine. BiH je od tada načinila značajne korake ka pristupanju.³⁵ BiH se obavezala da će napredovati u provedbi novog zakonodavstva kako bi poštivala pravila STO-a. Relevantni sporazum STO-a koji se odnosi na slobodne zone jeste Sporazum o subvencijama i kompenzatornim mjerama (SCM).³⁶ Ovaj sporazum³⁷ dozvoljava određene pogodnosti koje pružaju slobodne zone, kao što su izuzeće od plaćanja carinskih dažbina i indirektnih poreza na robu koja se izvozi iz slobodnih zona.

³⁶ Svjetska trgovinska organizacija. Sporazum o subvencijama i kompenzatornim mjerama. Preuzeto sa: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf.

BiH je pojasnila da pogodnosti koje se pružaju preduzećima u slobodnim zonama ne predstavljaju zabranjeni oblik subvencija.³⁸ Te pogodnosti sastoje se samo od izuzimanja od plaćanja uvoznih dažbina i poreza na dodatu vrijednost te samo u slučajevima proizvoda koji će se izvoziti. Te pogodnosti omogućavaju poduzetnicima da uvezu i koriste sirovine iz inostranstva bez plaćanja poreza, ali roba koja napušta zonu i ulazi na teritoriju BiH podložnaje uobičajenim carinskim dažbinama i porezu na dodatu vrijednost. Ukupna vrijednost robe koja se izvozi iz bilo koje od slobodnih zona - kao zbir svih korisnika određene slobodne zone - mora dostići određeni postotak ukupne vrijednosti robe koja se proizvodi u zoni. Međutim, navedene pogodnosti ne zavise od rezultata izvoza određenih preduzeća ili od korištenja lokalnih proizvoda.

³⁷ Creskoff, S. i Walkenhorst, P. (2009). *Implications of WTO Disciplines for Special Economic Zones in Developing Countries*. Svjetska Banka. Policy Research Working Paper 4892. Preuzeto sa: <http://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/1813-9450-4892>.

³⁸ Nacrt izvještaja o Radnoj grupi o pristupu Bosne i Hercegovine Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. 23. februar 2009. godine.

2.2.3 Slobodne zone i direktna strana ulaganja

Slobodne zone u BiH funkcioniraju kao nezavisna tijela kojima upravlja upravitelj zone. Upravitelji zona su registrirani kao pravna lica. Službeno ne postoji udruženje slobodnih zona u BiH, niti postoji organ vlasti u čijoj su isključivoj nadležnosti slobodne zone. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je nadležna institucija na državnom nivou zadužena za zakonodavstvo u vezi sa slobodnim zonama, dok je Uprava za indirektno oporezivanje BiH institucija zadužena za implementaciju tog zakonodavstva. Ipak, ni jedna od spomenutih institucija nije nadležna za promociju slobodnih zona kao potencijala za investiranje.

Institucija u BiH nadležna za promociju ulaganja je Agencija za promociju stranih ulaganja BiH (FIPA). FIPA je institucija na državnom nivou koja direktno odgovara Vijeću ministara BiH. Organizirana je u tri odjela, odnosno postoje Odjel za finansijske i opće poslove, Odjel za promociju i analizu, te Odjel za podršku investitorima i razvoj. Odjel za promociju i analizu nadležan je za promociju slobodnih zona kao potencijala za investiranje zajedno sa svim drugim promotivnim aktivnostima. Jasno je da ne postoji fokus na promociju slobodnih zona od strane FIPA-e s obzirom da se slobodne zone promoviraju uporedo sa drugim investicijskim prilikama.

2.2.4 Anketiranje preduzeća koja posluju u slobodnim zonama u BiH

Zaključeno je da je režim slobodnih zona u BiH u skladu sa pravilima EU i STO. Međutim, postojećem režimu nedostaje adekvatna implementacija. Kao što je kratko predstavljeno ranije, privilegije i poticaji u slobodnim zonama u BiH uključuju oslobađanje od plaćanja carinskih dažbina i PVD-a na uvoz u slobodnu zonu, pod uslovom da će uvezeni proizvodi biti korišteni za izvoz. Investicije u slobodne zone, štaviše, te transfer profita i investicija besplatnisu. Uvoz opreme koja će biti korištena za proizvodnju u okviru slobodne zone izuzet je od plaćanja carinskih dažbina i PVD-a. Ni carinske dažbine ni porezi ne plaćaju se prilikom izvoza iz slobodne zone, osim izvoza na domaće tržište BiH.³⁹

³⁹ Članovi 20. i 21. Zakona o slobodnim zonama FBiH.

2.2.4.1 Dizajn i rezultati analize

Koristili smo anketu na internetu kao sredstvo za ispitivanje preduzeća koja djeluju u okviru slobodnih zona u BiH. Pripremili smo anketni upitnik koji sadrži trinaest pitanja. Dvanaest pitanja u anketnom upitniku bila su pitanja sa ponuđenim višestrukim odgovorima (Da/Ne/Ne znam) dok je trinaesto pitanje sadržavalo dodatni prostor u kojem se mogao ostaviti komentar po želji osobe koja ispunjava anketni upitnik. Poveznica sa anketnim upitnikom poslana je elektronskom poštom na adrese približno šezdeset preduzeća koja djeluju u slobodnim zonama odnosno upraviteljima zona. Anketa je bila otvorena četrnaest dana, a podsjetnik da ispune anketni upitnik preduzećima je poslan nakon sedam dana. Dobili smo dvanaest odgovora. Kompletan pregled svih pitanja i odgovora dostupan je u Aneksu 2. Dalje ćemo predstaviti neke od najbitnijih rezultata.

Na prvo pitanje o tome da li su zadovoljni provedbom Zakona o slobodnim zonama u BiH, 67% anketiranih preduzeća je odgovorilo da nisu, dok je 33% odgovora bio potvrđan. Isti odgovor je bio i u drugom pitanju, koliko je u stvarnosti moguće iskoristiti privilegije koje se daju Zakonom o slobodnim zonama BiH: 67% preduzeća je odgovorilo da nije moguće, a 33% da jeste.

Odgovori na treće, četvrto i peto pitanje ukazuju na probleme sa implementacijom postojećih zakona koji reguliraju djelovanje kompanija u okviru slobodnih zona.

Polovina preduzeća koja je odgovorila na anketu navela je da su bili primorani od strane Uprave za indirektno oporezivanje BiH da plate PDV, iako su korisnici slobodne zone. Štaviše, 67% preduzeća je odgovorilo da su uprkos tome što su korisnici slobodne zone bili primorani od strane Uprave za indirektno oporezivanje platiti uvozne carinske dažbine na opremu koja bi se koristila za proizvodnju u okviru slobodne zone. Slično, 33% preduzeća je odgovorilo da su uprkos tome što su korisnici slobodne zone bili primorani od strane Uprave za indirektno oporezivanje da plate carinske dažbine na sirove materijale / sastavne dijelove i poluproizvode koji bi se koristili u procesu proizvodnje unutar slobodne zone.

Na jednoj strani, 50% preduzeća je odgovorilo da ne bi preporučili stranim kompanijama da postanu korisnici slobodnih zona u BiH. S druge strane, na pitanje da li je njihova kompanija osnovana na temelju ili sa elementima direktnog stranog ulaganja odnosno da li se trenutni kapital kompanije sastoji od direktnih stranih ulaganja u BiH, 50% preduzeća koja su odgovorila na anketu odgovorili su potvrdno, njih 33% je odgovorilo odrično a 17% da ne znaju.

2.2.4.2 Rezultati provedenog istraživanja kao pokazatelj neprovođenja trenutnog režima slobodnih zona

Korisnicima slobodnih zona u BiH su, u posljednjih deset godina, ukinute određene privilegije zbog procesa približavanja EU, jer su kompanije danas u mogućnosti da uspostave carinsko skladište i koriste razne carinske procedure, koje garantiraju izuzeće od plaćanja carinskih dažbina. Štaviše, carinske dažbine na uvoz iz EU eliminirane su za značajan broj dobara.

Štaviše, kao što je prikazano u odgovorima na anketu, druge privilegije i poticaji u slobodnim zonama ukinute su činjenicom da su tokom posljednjih godina carinske vlasti, posebno Uprava za indirektno oporezivanje BiH, počele naplaćivati carinske dažbine i PDV na opremu i sirove materijale uvezene u slobodne zone, suprotno onome što je propisano zakonodavstvom BiH. Ovi aspekti su smanjili privlačnost slobodnih zona u BiH, s obzirom da polovina trenutnih korisnika slobodnih zona ne bi preporučila stranom preduzeću da postane korisnik slobodne zone u BiH. Uprkos činjenici da je atraktivnost slobodnih zona u BiH za postojeće i potencijalne korisnike (za investitore) smanjena, slobodne zone su i dalje značajan alat za vanjskotrgovinsku politiku BiH, te je Vijeće ministara BiH nekoliko puta afirmiralo važnost slobodnih zona i redovno prati njihovo funkcioniranje.⁴⁰

⁴⁰ Naprimjer, zaključci 12. sjednice Vijeća ministara BiH održane 04.06.2012., zaključci 43. sjednice Vijeća ministara BiH održane 25.03.2013. i zaključci 52. sjednice Vijeća ministara BiH održane 05.06.2013.

Prema trenutnom razvoju situacije u BiH, dobra implementacija režima slobodnih zona potrebna je kako bi se privlačile direktne strane investicije. Država treba ovu instituciju kako bi zadržala konkurentnost sa ostalim lokacijama za investiranje u regiji Zapadnog Balkana.

3 Poboljšanje politike u BiH

Ekonomska integracija BiH u evropske i globalne ekonomske tokove počela je prije više od deset godina, potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom i otvaranjem pregovora za pridruživanje STO. Vanjskotrgovinska politika je bila prvi i glavni stub razvijan u okviru ovih procesa integracije, što je rezultiralo modernim zakonodavstvom u oblasti slobodnih zona, koje je u skladu sa relevantnim propisima EU. Ali nedostatak konzistentne i sveobuhvatne implementacije takvog zakonodavstva uzrokovao je da koristi koje su garantirane Zakonom o slobodnim zonama BiH postanu irelevantne.

S druge strane, sve susjedne zemlje na Zapadnom Balkanu (Hrvatska, Srbija i Makedonija) također imaju i implementiraju moderno zakonodavstvo u oblasti slobodnih zona, promoviraju svoje slobodne zone kroz relevantna državna tijela ili udruženja te bilježe ogromne iznose direktnih stranih ulaganja u slobodne zone, što je rezultiralo dodatnim otvaranjem radnih mjesta. Činjenica da sve tri spomenute zemlje imaju svoje slobodne zone rangirane među 50 najboljih zona za budućnost ukazuje na to kako ozbiljno shvataju razvoj i perspektivu svojih slobodnih zona.

Takvi razvoji u regionalnim režimima slobodnih zona ozbiljno prijetu da BiH postane izolirana na mapi direktnih stranih ulaganja, posebno u slobodne zone. Štaviše, BiH je također izostavljena iz globalnih lanaca vrijednosti, koji generiraju visoke razvojne stope zemljama u razvoju poput BiH, prvenstveno zbog boljih uslova investiranja (konkurentna prednost) koje susjedne zemljene u oblasti investicija općenito a posebno u slobodnim zonama.

Vrijeme je kritični faktor ukoliko se BiH i dalje želi pridružiti bici za direktna strana ulaganja u slobodne zone, kratkoročno i dugoročno. S ciljem izbora najbolje opcije za promjenu politike u ovom kontekstu, postavljeni su najrelevantniji kriteriji:

- Adekvatno stavljanje na snagu trenutnog zakonodavstva i implementacija privilegija koje su propisane režimom slobodnih zona u BiH.
- Poboljšanje atraktivnosti slobodnih zona u BiH za direktna strana ulaganja.
- Bolja saradnja i koordinacija između institucija u BiH koje su nadležne za funkcioniranje slobodnih zona.

3.1 Opcije za promjenu politike

Razmatrane su tri opcije za promjenu politike zajedno sa očekivanim učincima i koracima za implementaciju:

3.1.1 Opcija 1: Zadržati *status quo*, zadržati trenutno zakonodavstvo i pravnu praksu koja se primjenjuje.

Ova opcija za promjenu politike znači da nije potrebno poduzimati nove mjere za režim slobodnih zona i njegovu implementaciju. Doprinos ovakve opcije ogleda se u daljoj eliminaciji privilegija u slobodnim zonama i smanjenju već niske konkurentnosti BiH u regionu kada su u pitanju direktna strana ulaganja. Također, neće imati učinka na izvozne rezultate i otvaranje novih radnih mjesta u BiH. Ova opcija za promjenu politike ne zahtijeva troškove, niti donosi bilo kakve direktne ili indirektno koristi.

3.1.2 Opcija 2: Poboljšati implementaciju režima slobodnih zona, sa naglaskom na trenutne pravne implikacije sadašnje implementacije.

Druga opcija za promjenu politike omogućava da trenutno zakonski propisane privilegije budu adekvatno primijenjene, sljedstvenom implementacijom režima slobodnih zona. Ova opcija znači da se carinske dažbine i PDV neće naplaćivati za opremu i sirovine koje će se koristiti u slobodnim zonama i podrazumijeva smanjenje administrativnog opterećenja.

Opcija za promjenu politike koja omogućava poboljšanje trenutnog režima slobodnih zona bit će provedenaputem zajedničkog tumačenja postojećeg zakonodavstva koje regulira funkcioniranje slobodnih zona, odnosno Zakona o carinskoj politici BiH, Zakona o slobodnim zonama BiH, Zakona o PDV-u BiH. Ovo tumačenje dali bi stručnjaci iz Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (vodeća uloga), Uprave za indirektno oporezivanje BiH i Ministarstva finansija i trezora BiH. Takvo tumačenje bi se transformiralo u provedbene odredbe Zakona o slobodnim zonama BiH, koje bi Vijeće ministara BiH usvojilo.

Provedbene odredbe bi unijele jasnoću u implementaciju zakonodavstva u oblasti slobodnih zona i pojednostavilo bi iskoristivost zakonski propisanih privilegija. Dodatni učinci primjene ove opcije za promjenu politike bili bi:

- Troškovi: relativno simbolični troškovi za kreiranje zajedničkog tumačenja zakonodavstva od strane državnih stručnjaka i usvajanje provedbenih odredbi Zakona o slobodnim zonama BiH. Također, može se očekivati skromno smanjenje prihoda od carinskih dažbina. PDV nije definiran kao trošak s obzirom da se može izvršiti povrat.
- Direktne koristi: Skroman porast ulaganja u slobodne zone od strane postojećih korisnika, nešto povećana atraktivnost slobodnih zona za nove direktne strane ulagače i nove lokalne ulagače.
- Indirektno koristi: Skroman porast novih radnih mjesta, izvoza i prihoda od direktnih poreza.

3.1.3 Opcija 3: Sveukupno poboljšanje implementacije režima slobodnih zona i poboljšanje njihovog potencijala za strana ulaganja.

Treća opcija za promjenu politike bila bi da se općenito poboljša implementacija režima slobodnih zona i da se uspostave nova tijela koja će biti zadužena za promociju i poboljšanje slobodnih zona s aspekta njihovog potencijala za direktna strana ulaganja.

Implementacija ove opcije za promjenu politike uključivala bi nekoliko faza i nosilaca interesa. Prva faza bi obuhvatila aktivnosti za poboljšanje trenutnog režima slobodnih zona i ponovno vraćanje na snagu zakonski garantiranih privilegija usvajanjem provedbenih odredbi Zakona o slobodnim zonama BiH. Ovaj proces bi vodilo Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH a također bi uključivao Upravu za indirektno oporezivanje BiH i Ministarstvo finansija i trezora BiH. Ovom bi se fazom uspostavili zdravi temelji za naredne.

U drugoj fazi krajnji rezultat bio bi usvajanje strategije za poboljšanje atraktivnosti slobodnih zona za direktna strana ulaganja. Proces kreiranja ove strategije vodilo bi nadležno ministarstvo, odnosno Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa i uključivao bi druge značajne nosioce interesa kao što su preduzeća koja djeluju u slobodnim zonama u BiH, Uprava za indirektno oporezivanje BiH, Ministarstvo finansija i trezora BiH, Agencija za promociju stranih ulaganja

BiH i Direkcija za ekonomsko planiranje BiH. Drugi nivoi vlasti i relevantnatijela na tim nivoima bilabi uključena u ovaj proces u skladu sa svojim nadležnostima. Ova strategija bi trebala da donese dodatnu jasnoću i nove aktivnosti u odnosu na temelje koji su uspostavljeni u prvoj fazi. Strategijom bi se jasno predvidjelo uspostavljanje odsjeka ili ureda u Agenciji za direktna strana ulaganja BiH koji bi se isključivo bavio promocijom slobodnih zona u BiH stranim ulagačima. Također, strategija bi predvidjela uspostavljanje udruženja slobodnih zona koje bi djelovalo kao neprofitna organizacija te iniciralo i implementiralo specifične razvojne projekte u slobodnim zonama garantirajući konstantan razvoj slobodnih zona.

U trećoj i finalnoj fazi nova tijela bi bila uspostavljena i započela bi implementacija strategije za poboljšanje atraktivnosti slobodnih zona za direktna strana ulaganja.

Jasna struktura nadležnosti državnih tijela uključenih u funkcioniranje slobodnih zona i funkcioniranje novih tijela (udruženja slobodnih zona i odsjeka ili ureda u Agenciji za direktna strana ulaganja u BiH) imat će sljedeći utjecaj:

- Ponovno vraćanje na snagu privilegija korisnicima slobodnih zona i manje opterećenje preduzeća
- Slobodne zone bi bile korištene kao ključne tačke za politiku promocije direktnih ulaganja
- Snažnija konkurentnost BiH na mapi globalnih direktnih ulaganja
- Veća i značajnija integracija BiH u globalne lance vrijednosti
- Slobodne zone bi se mogle koristiti kao akceleratori razvoja u drugim oblastima kao što su razvoj industrijske politike i poduzetništva.
- Troškovi: Dodatni troškovi za usvajanje provedbenih odredbi Zakona o slobodnim zonama BiH i Strategije za poboljšanje atraktivnosti slobodnih zona za direktna strana ulaganja. Također, postojali bi troškovi u uspostavljanju i funkcioniranju odsjeka ili ureda u Agenciji za promociju direktnih stranih ulaganja BiH koji bi isključivo radio na promociji slobodnih zona. Troškovi privatnog sektora uključivali bi skromne troškove uspostavljanja i funkcioniranja udruženja slobodnih zona. Skromno smanjenje troškova očekuje se u državnim prihodima od carinskih dažbina. PDV nije definiran kao trošak s obzirom da se može izvršiti povrat.
- Direktna koristi: Značajno povećanje direktnih stranih ulaganja u slobodne zone u BiH.
- Indirektna koristi: Povećano stvaranje novih radnih mjesta, značajno povećanje izvoznih performansi BiH i povećani prihodi od direktnih poreza.

3.2 Izbor opcije za promjenu politike

Uzimajući spomenute kriterijeu razmatranje, treća opcija se preporučuje kao opcija za provedbu. Ukoliko bi se uložila normalna količina napora bez ikakvih političkih barijera, uzimajući u obzir potencijalne rizike, očekuje se da bi se ova opcija mogla implementirati u srednjem roku (2-3 godine). Ova opcija donosi dugoročno i održivo rješenje za režim slobodnih zona u BiH i njegovu implementaciju, te korištenje slobodnih zona kao alata za privlačenje direktnih stranih ulaganja. Prva opcija (*status quo*) ne može se smatrati validnom opcijom za kreiranje okruženja koje bi privuklo direktna strana ulaganja. Druga opcija se može implementirati u kratkom roku, ali bi se rezultati takve opcije mogli okarakterizirati kao „brze pobjede“ koje bi omogućile normalno funkcioniranje za preduzeća koja trenutno djeluju u okviru slobodnih zona, kao i jasnoću za aktivnosti vladinih tijela koja su nadležna za oblast slobodnih zona. Rješenje koje se nudi drugom opcijom generiralo bi skromna direktna strana ulaganja u slobodne zone s obzirom da nedostaje čitav koncept vezan za poboljšanje atraktivnosti slobodnih zona u BiH i njihove promocije.

4 Zaključci i preporuke

Ova studija je pokazala da se dogodio pad u prilivu direktnih stranih ulaganja u BiH od 2009. godine. Iako se može primijetiti određeni oporavak u godinama nakon globalne krize, prilivi direktnih stranih ulaganja i dalje nisu na nivou na kojem su bili prije krize. S ciljem privlačenja više direktnih stranih ulaganja u BiH, ova studija se fokusira na poseban alat vanjskotrgovinske politike: slobodne zone. Naime, trenutno postoje četiri slobodne zone u BiH i režim slobodnih zona nudi nekoliko privilegija i poticaja za kompanije koje djeluju u okviru njih. Međutim, određene privilegije korisnika slobodnih zona postale su irelevantne zbog procesa približavanja zakonodavstvu EU, pošto preduzeća imaju mogućnost da uspostave carinska skladišta i koriste različite carinske procedure, koje garantiraju izuzeće od plaćanja carinskih dažbina, što je jedna od najvažnijih privilegija za preduzeća koja djeluju u okviru slobodne zone.

Putem interneta je provedena anketa sa preduzećima koja djeluju u okviru slobodnih zona i dala je neke vrlo upečatljive odgovore i rezultate. Većina preduzeća koja su odgovorila tvrdi da nisu zadovoljni provedbom Zakona o slobodnim zonama BiH i da Zakon o slobodnim zonama BiH daje privilegije koje je u realnosti nemoguće iskoristiti. Naime, sveukupni rezultat ankete jeste da su privilegije korisnika slobodne zone smanjene činjenicom da su tokom posljednjih godina carinske vlasti, a posebno Uprava za indirektno oporezivanje BiH, počeli sa naplaćivanjem carinskih dažbina i PDV-a za opremu i sirovine koje se uvoze u slobodne zone suprotno onome što je propisano zakonodavstvom BiH. Ovakav razvoj situacije smanjio je privlačnost slobodnih zona u BiH, jer bi samo polovina trenutnih korisnika slobodnih zona preporučila stranoj kompaniji da postane korisnik slobodne zone u BiH.

Uprkos činjenici da je privlačnost slobodnih zona u BiH za njihove postojeće i potencijalne korisnike (investitore) smanjena, slobodne zone su i dalje značajan alat za vanjskotrgovinsku politiku BiH.

Prema trenutnom stanju u BiH, dobra implementacija režima slobodnih zona neophodna je s ciljem privlačenja direktnih stranih ulaganja. Državi je potrebna ova institucija kako bi zadržala konkurentnost sa drugim lokacijama za investicije poput Hrvatske, Srbije i Makedonije.

Ovim dokumentom se preporučuje dugoročno i održivo rješenje za ovaj problem. Proces se sastoji od tri faze, odnosno stavljanje na snagu privilegija za kompanije koje djeluju u slobodnim zonama, razvoj strategije za poboljšanje atraktivnosti slobodnih zona za direktna strana ulaganja i njenu implementaciju. Strategija predviđa uspostavljanje udruženja slobodnih zona koje bi bilo nadležno za konstantni razvoj slobodnih zona, i uspostavljanje odsjeka ili ureda u Agenciji za promociju stranih ulaganja BiH koji bi isključivo bio nadležan za promociju slobodnih zona BiH stranim ulagačima. Ovo rješenje bi izazvalo skromne troškove zbog smanjenja prihoda od carinskih dažbina, ali bi direktni učinak značajno povećao nivo direktnih stranih ulaganja u BiH, dok bi indirektni učinak bio otvaranje novih radnih mjesta, povećanje izvoznih rezultata i povećan prihod od direktnih poreza.

5 Aneksi

5.1 Aneks 1: Pregled slobodnih zona u BiH

U 2014. godini postoje četiri slobodne zone u BiH: u Vogošći, Visokom, Puračiću-Lukavac i u Mostaru. Fizički su te zone ograđene industrijske zone na području od 100.000 do 500.000 kvadratnih metara. Dominantne kompanije korisnice u četiri postojeće slobodne zone su nekoliko velikih i nekolicina srednjih preduzeća, koja sva djeluju u raznim proizvodnim sektorima, kao što su metaloprerađivačka industrija, drvoprerađivačka industrija te hemijska industrija. Među tim preduzećima velika preduzeća i nekoliko srednjih preduzeća u potpunosti je ili djelimično u stranom vlasništvu, dok su druga u privatnom vlasništvu građana BiH. Uz to, među korisnicima slobodnih zona su brojna mala i mikro preduzeća, koja su jednako raspoređena u proizvodnom, trgovinskom i uslužnom sektoru.

⁴¹ Kragulj, T. (2009). Slobodne zone - Institut za dinamiziranje zemalja u razvoju. Magistarski rad. Preuzeto sa: <http://www.apeiron-uni.eu/centar/radovipdf/radovinovi/TatjanaKragulj.pdf>.

⁴² Odluke o zatvaranju slobodnih zona. Službeni glasnik BiH br. 26/2004.

Od 1997. do 2004. godine na teritoriji Bosne i Hercegovine je postojalo 11 slobodnih zona, odnosno: slobodna zona Sarajevo, slobodna zona Vogošća, slobodna zona Visoko, slobodna zona Hercegovina Mostar, slobodna zona Unsko-sanski kanton u Bihaću, slobodna zona Lukavac, slobodna zona Mostar-Istok, slobodna zona Kiseljak, slobodna zona Orašje, slobodna zona Tomislavgrad i slobodna zona Slobomir u Bijeljini.⁴¹ Prema zvaničnim informacijama objavljenim 2004. godine,⁴² pet slobodnih zona je izgubilo status slobodne zone zato što nisu ispunjavale zakonski uslov izvoza u iznosu od barem 50% ukupne vrijednosti proizvedenih roba.

5.1.1 Slobodna zona Visoko

Slobodna zona „VISOKO“ nalazi se u Visokom. Obuhvata površinu od 200.000 m², sa 18.000 m² površine raspoložive za nove korisnike. Ova SZ ima vrlo povoljan položaj:

- Putna veza: Orašje-Doboj-Zenica-Sarajevo (Koridor Vc)
- Željeznička veza: Zagreb/Beograd-Vinkovci-Sarajevo-Ploče
- 30 km do aerodroma Sarajevo.

Slobodnu zonu su 1997. godine osnovala sljedeća preduzeća:

- VITEKS, kožarsko-tekstilni kombinat (KTK)
- Vispak, distributivni centar (DC)
- Velepromet Interšped iz Sarajeva.

Slobodna zona je proširena 2001. godine. Nakon proširenja, obuhvatala je površinu od 224.761 m² i dvije lokacije.

U 2012. godine 20 preduzeća je osnovano u ovoj slobodnoj zoni.⁴³ Ukupna vrijednost dobara proizvedenih u slobodnoj zoni i izvezenih u inostranstvo u 2012. godini u poređenju sa ukupnom vrijednošću proizvedenih dobara u zoni je 99%, što prelazi zakonski definirani minimum od 50%.

Prevent u BiH. Ubjedljivo najveća kompanija u slobodnoj zoni je Prevent d.o.o. Prevent je među tri najveća izvoznika u zemlji. U 2008., Prevent je zapošljavao 3087 radnika u Bosni i Hercegovini sa postrojenjima u Visokom, Zenici, Goruši, Goraždu i Jelahu.⁴⁴

U 2010., kompanija Prevent Group bila je vodeći izvoznik BiH sa više od 427 miliona KM (218 miliona eura) i porastom izvoza, što je dovelo do otvaranja 1000 novih radnih mjesta u BiH.⁴⁵ Prevent u BiH je započeo sa radom 1999. godine sa proizvodnjom u Visokom.

⁴³ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2013). Izvještaj o poslovanju slobodnih zona u 2012. godini.

⁴⁴ Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (2008). Informacije o Prevent grupaciji. Preuzeto sa: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/61/45560167.pdf>.

⁴⁵ Prevent group (2012). Kompanijske novosti. Preuzeto sa: <http://www.preventgroup.com/1/news/news-archive/>

Statistika vanjske i domaće trgovine u slobodnoj zoni Visoko u 2012.⁴⁶

	Vrijednost uvezene robe iz inostranstva u slobodnu zonu (KM)	Vrijednost domaće robe uvezene u slobodnu zonu (KM)	Vrijednost proizvedene robe izvezene u inostranstvo (KM)	Vrijednost proizvedene robe upućene na domaće tržište (KM)	Vrijednost robe proizvedene u slobodnoj zoni (KM)
Ukupno	390.196.878	12.884.348	718.216.701	6.508.417	724.725.119

⁴⁶ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2013). Izvještaj o poslovanju slobodnih zona u 2012. godini.

5.1.2 Slobodna zona Hercegovina-Mostar

Slobodna zona Hercegovina-Mostar nalazi se u Mostaru, na području bivše fabrike aviona SOKO. Njena ukupna površina iznosi 435.633 m². Slobodna zona ima položaj koji nudi prednosti iz sljedećih razloga:

- Povezana sa glavnom željezničkom prugom: Budimpešta-Sarajevo-Banja Luka-Zagreb/Beograd
- Povezana sa glavnom saobraćajnicom (Koridor Vc): Budimpešta-Osijek-Sarajevo-Mostar-Ploče
- Blizu mostarskog aerodroma
- 60 km udaljena od luke Ploče (Sredozemno more).

U slobodnoj zoni se nalazi 41 preduzeće, od čega su većina mala i srednja proizvodna preduzeća sa značajnim izvozom.

Dominantna preduzeća u slobodnoj zoni su izuzetno usmjerena na izvoz. Ukupna vrijednost robe koja se proizvodi u slobodnoj zoni i izvozi u inostranstvo u odnosu na ukupnu vrijednost robe koja se proizvodi u zoni iznosila je 73%,⁴⁷ čime premašuje zakonski definiranu minimalnu vrijednost od 50%. Stoga slobodna zona ispunjava uslove⁴⁸ ekonomske opravdanosti kao što je to definirano Zakonom o slobodnim zonama BiH.

Statistika vanjske i domaće trgovine u slobodnoj zoni Hercegovina-Mostar u 2012. godini.⁴⁹

	Vrijednost uvezene robe iz inostranstva u slobodnu zonu (KM)	Vrijednost domaće robe uvezene u slobodnu zonu (KM)	Vrijednost proizvedene robe izvezene u inostranstvo (KM)	Vrijednost proizvedene robe upućene na domaće tržište (KM)	Vrijednost robe proizvedene u slobodnoj zoni (KM)
Ukupno	23.257.588	73.508.625	61.043.324	23.290.539	84.333.863

⁴⁷ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2013). Izvještaj o poslovanju slobodnih zona u 2012. godini.

⁴⁸ Stav 3. člana 8. Zakona o slobodnim zonama BiH propisuje da vrijednost dobara izvezenih iz slobodne zone mora biti veća od 50% od ukupne vrijednosti proizvedenih dobara koja napuštaju slobodnu zonu u periodu od 12 mjeseci.

⁴⁹ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2013). Izvještaj o poslovanju slobodnih zona u 2012. godini.

5.1.3 Slobodna zona Vogošća

Vogošća je predgrađe Sarajeva. Slobodna zona je osnovana 1999. godine kao podružnica kompanije Volkswagen Sarajevo d.o.o. Ova SZ pokriva površinu od 85.500 m², od čega je 42.000 m² natkriveno (proizvodni pogoni i skladišni prostor). Korisnici koriste slobodnu zonu za proizvodnju, trgovinu, te aktivnosti u vezi sa isporukom, bankarskim poslovima i poslovima osiguranja, kao i druge aktivnosti. Do 2012. godine 15 kompanija je osnovano u slobodnoj zoni u Vogošći.⁵⁰

⁵⁰ Ibid.

Slobodna zona ima vrlo povoljan geografski položaj:

- Direktna veza sa glavnim željezničkim prvcima: Ploče-Sarajevo-Banja Luka-Zagreb/Beograd
- Veza sa glavnom putnim prvcima Budimpešta-Osijek-Sarajevo-Mostar-Ploče
- 10 km od aerodroma Sarajevo
- Veza sa transevropskim gasovodom.

Volkswagen Sarajevo d.o.o. jedini je veći izvoznik u SZ Vogošća. Sastavljanje automobila je pokrenuto 1970. kada je osnovan TAS (Tvornica automobila Sarajevo) zahvaljujući saradnji između kompanija Volkswagen AG i UNIS. Godine 1989. fabrika je ostvarila rekordne rezultate, kada je 3500 uposlenika sklopilo 37.000 vozila. Međutim, fabrika je uništena tokom rata. Volkswagen je 1998. ponovo pokrenuo proizvodnju na ovoj lokaciji, ali je 2010. fabrika upošljavala samo 282 radnika. Od 2001. Prevent grupacija je sa Volkswagenom pokrenula novo zajedničko partnersko preduzeće Volkswagen Sarajevo, umjesto UNIS-a d.d. Fabrika trenutno proizvodi dijelove za automobile, uključujući kratke osovine, prstenaste zupčanike zamašnjaka, glavčine točka i priborice. U 2012. godini Volkswagen Sarajevo d.o.o. proizveo je dobara u vrijednosti od 43 miliona KM. 100% ove proizvodnje je izvezeno.⁵¹ Fabrika Volkswagen Sarajevo d.o.o. pokriva površinu od 166.871 kvadratnih metara, s tim da pogoni za proizvodnju i sklapanje zauzimaju 92.391 kvadratnih metara.

⁵¹ Ibid.

Statistika vanjske i domaće trgovine u slobodnoj zoni Vogošća u 2012.:⁵²

⁵² Ibid.

		Vrijednost uvezene robe iz inostranstva u slobodnu zonu (KM)	Vrijednost domaće robe uvezene u slobodnu zonu (KM)	Vrijednost proizvedene robe izvezene u inostranstvo (KM)	Vrijednost proizvedene robe upućene na domaće tržište (KM)
Ukupno	45.197.304	11.098.859	43.461.454	-	43.461.454

5.1.4 Slobodna zona „Holc“ d.o.o. Puračić

Slobodna zona „Holc“ nalazi se u selu Puračić u Tuzlanskom kantonu, blizu Lukavca. Ova SZ pokriva površinu od 99.000 kvadratnih metara. Osnivač je kompanija Fen d.o.o. koja je ujedno i jedini korisnik. Ova kompanija upošljava 300 radnika, bavi se proizvodnjom i izvozom namještaja od 1997. godine, i u većinskom je vlasništvu njemačke kompanije. Fen d.o.o. je 1997. godine kupio ovu lokaciju uz pomoć lokalnih vlasti. Lokacija je 2004. dobila status slobodne zone. 99% proizvoda se izvozi: najviše u zemlje Beneluksa, Njemačku i Švedsku.

Kompanija se vremenom postepeno razvijala gradeći sve veći broj radionica i upošljavajući sve veći broj radnika. Većina radnika u ovoj kompaniji radi na preradi drveta, dok većina radnica radi na obradi štofova za izradu namještaja.

Statistika vanjske i domaće trgovine u slobodnoj zoni Tuzla-Puračić u 2012.:⁵³

⁵³ Ibid.

Ime korisnika slobodne zone	Vrijednost uvezene robe iz inostranstva u slobodnu zonu (KM)	Vrijednost domaće robe uvezene u slobodnu zonu (KM)	Vrijednost proizvedene robe izvezene u inostranstvo (KM)	Vrijednost proizvedene robe upućene na domaće tržište (KM)	Vrijednost robe proizvedene u slobodnoj zoni (KM)
Fen d.o.o.	11.899.129	7.580.315	29.558.705	103.462	29.662.168

5.2 Aneks 2: Pregled ankete provedene na preduzećima koja djeluju u slobodnim zonama u BiH i upraviteljima slobodnih zona

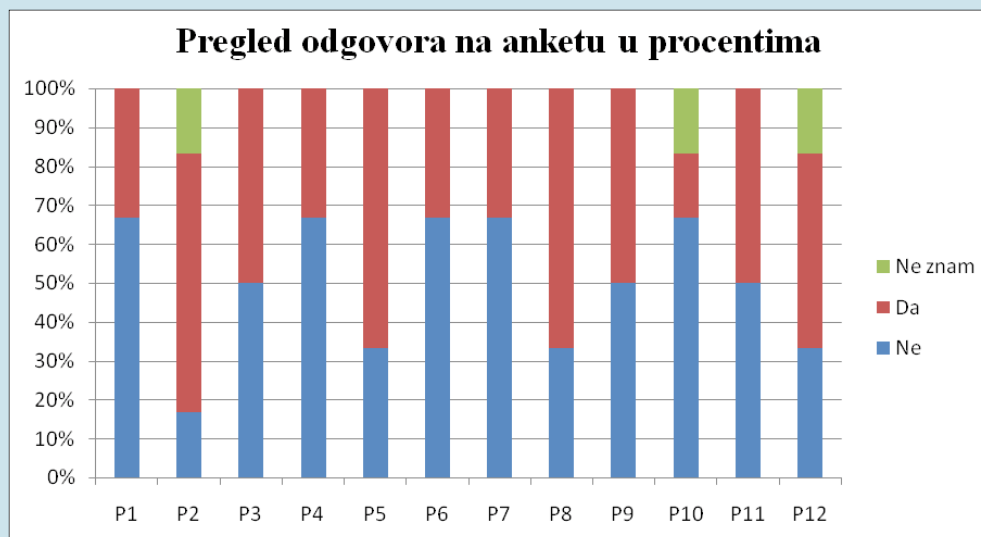
Anketa se sastojala od dvanaest pitanja sa višestrukim izborom („Da“, „Ne“, „Ne znam“) a trinaesto pitanje je bilo otvoreno pitanje sa prostorom dodanim da preduzeće koje ispunjava anketu može unijeti svoj komentar.

Ispod se nalazi pregled ankete.

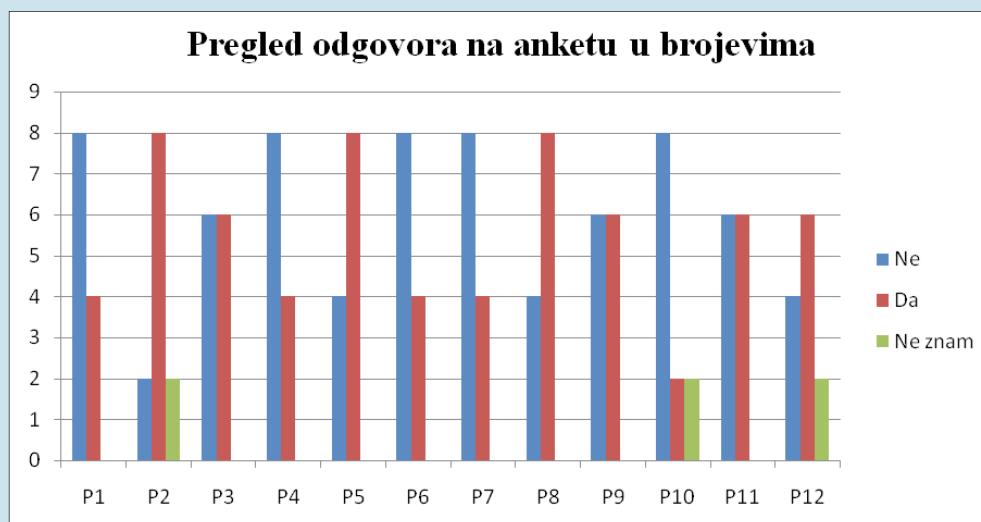
Pitanje 1	Zadovoljni smo primjenom Zakona o slobodnim zonama BiH.
Pitanje 2	Zakon o slobodnim zonama BiH nam daje privilegije, ali u stvarnosti ne možemo koristiti te privilegije.
Pitanje 3	Uprkos tome što je korisnik slobodne zone, naše preduzeće je bilo primorano od strane Uprave za indirektno oporezivanje da plati PDV.
Pitanje 4	Uprkos tome što je korisnik slobodne zone, naše preduzeće je platilo PDV: ne zato što smo bili primorani da platimo PDV, nego kako bi izbjegli preveliko administrativno opterećenje / papirologiju.
Pitanje 5	Uprkos tome što je korisnik slobodne zone, naše preduzeće je bilo primorano od strane Uprave za indirektno / neizravno oporezivanje da plati uvozne carine na opremu koja se koristi za proizvodnju unutar slobodne zone.
Pitanje 6	Uprkos tome što je korisnik slobodne zone, naše preduzeće je bilo primorano od strane Uprave za indirektno / neizravno oporezivanje da plati uvozne carine na sirovine / materijale / poluproizvode koji se koriste za proizvodnju u slobodnoj zoni.
Pitanje 7	Nemamo nikakvih prednosti od poslovanja u slobodnim zonama.
Pitanje 8	Ne postoji suštinska razlika između poslovanja u slobodnoj zoni ili poslovanja izvan slobodne zone i održavanja carinskog skladišta.
Pitanje 9	Jedina prednost poslovanja u slobodnim zonama je da imamo neposredan pristup carinskim uslugama kad god želimo.
Pitanje 10	Možemo blisko saradivati sa drugim korisnicima slobodne zone, što za nas predstavlja poslovnu prednost.
Pitanje 11	Preporučili bismo stranim preduzećima da postanu korisnici slobodne zone u BiH.
Pitanje 12	Da li je preduzeće osnovano na temelju ili sa elementima direktnog stranog ulaganja ili da li trenutni kapital preduzeća sadrži direktnu stranu investiciju u BiH.
Pitanje 13	Dodatni komentari

Prikupljeno je dvanaest odgovora na ovu anketu. Odgovori na pitanja od jedan do dvanaest su prvobitno prikazani u procentima a onda brojem. Tri preduzeća koja su odgovorila na anketu odlučila su da dodaju komentare. Komentari su prikazani ispod.

Grafikon 1:
Odgovori na anketu prikazani procentima

Grafikon 2:
Odgovori na anketu prikazani brojevima

Kao što je navedeno, tri preduzeća koja su odgovorila na anketu navela su dodatne komentare, dok je devet preduzeća preskočilo ovu opciju.

Pitanje 13 - dodatni komentari:

- Pošto slobodna zona ne nudi direktne povlastice i privilegije nego suprotno samo administrativno opterećuje poslovanje treba je ukinuti ili da stvarno postane slobodna zona u pravom smislu riječi. S obzirom na poslovanja sa EU i državama CEFTA-i gubi smisao.
- Korisnici slobodne zone plaćaju zavisne troškove uvoza na proizvodnu opremu, iako je zakonskim propisima drugačije regulisano. Sudska odluka o povratu zavisnih troškova uvoza se ne primjenjuje. Internim aktom UIO - Uputstvom o carinskom postupku u slobodnim zonama je onemogućen normalan rad stranih firmi u slobodnoj zoni, onemogućen je promet robe u slobodnoj zoni, između korisnika slobodne zone, bez plaćanja zavisnih carinskih troškova. Onemogućeno je privremeno iznošenje robe iz slobodne zone radi prezentacije i izlaganja (i uz uslov davanja carinske garancije za uvozne troškove). U BiH je dato oko 20 saglasnosti

za otvaranje slobodnih zona. Danas egzistiraju još četiri zone. Često poslovanje u zoni zavisi od mišljenja carinskog službenika. Rad slobodnih zona je isključivo pod carinskim nadzorom. Zone su ograđene, osvijetljene i čuvane. S druge strane niko nema informacija koliko je dato saglasnosti za rad carinskih skladišta. Gdje su ta skladišta. Kolika je vrijednost robe u skladištima i jeli to stvarno stanje. Niko na ocjenjuje ekonomsku opravdanost postojanja pojedinih carinskih skladišta.

- Trenutno radim u slobodnoj zoni imamo samo obavezu dodatnog administriranja, svaki račun se kopira i dostavlja administraciji carinske uprave. Raspoloženje unutar zone je da bi trebali izaći iz iste i osnovati poslovnu zonu sa carinskim skladištem kome je ono potrebno.

Bibliografija

Agencija za statistiku BiH (2014). Izvještaj o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH za 2013. godinu. Preuzeto sa: http://www.bhas.ba/saopstenja/2014/ETS_2013M12_001_01_hr.pdf

Brnić, M. (2013). *Dvije najveće slobodne zone u Hrvatskoj zjape prazne*. Poslovni dnevnik. Preuzeto sa: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/dvije-najvece-slobodne-zone-u-hrvatskoj-zjape-prazne-257478>.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2013). Izvještaj o poslovanju slobodnih zona u 2012. godini.

Regulativa Komisije (EEC) No 2454/93. od 2. jula 1993. (CCCIP) sa izmjenama i dopunama, kojom se utvrđuju odredbe za implementaciju Regulative Komisije (EEC) No 2913/92. kojom se uspostavlja Carinski zakon Zajednice.

Zaključci sa 12. sjednice Vijeća ministara BiH koja je održana 04.06.2012., zaključci sa 43. sjednice Vijeća ministara BiH koja je održana 25.03.2013. i zaključci sa 52. sjednice Vijeća ministara BiH koja je održana 05.06.2013.

Regulativa Vijeća (EEC) No 2913/92. od 12. oktobra 1992. sa izmjenama i dopunama, kojom se uspostavlja Carinski zakon Zajednice (CCC).

Creskoff, S. i Walkenhorst, P. (2009). *Implications of WTO Disciplines for Special Economic Zones in Developing Countries*. Svjetska Banka. Policy Research Working Paper 4892. Preuzeto sa: <http://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/1813-9450-4892>.

Udruga HRVATSKE SLOBODNE ZONE. Preuzeto sa: <http://www.croatianfreezones.org/?lang=en>.

Odluka o zatvaranju slobodnih zona. Službeni glasnik BiH br. 26/2004.

Direktiva o zajedničkom sistemu PDV-a, Direktiva Vijeća 2006/112/EC od 28. novembra 2006.

Nacrt izvještaja o Radnoj grupi o pristupu Bosne i Hercegovine Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. 23. februar 2009. godine.

Evropska komisija, Poreska i carinska unija. (2013). Slobodne zone koje postoje i djeluju na teritoriji Zajednice, prema notifikacijama zemalja članica Komisiji. Preuzeto sa: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/procedural_aspects/imports/free_zones/list_freezones.pdf.

Farole, T. (2010). *Special Economic Zones in Africa*. Svjetska banka. Preuzeto sa: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2268/600590PUB0ID181onomic09780821386385.pdf?sequence=1>.

FDI Intelligence. (2013). *Global Free Zones of the Future: 2012/2013 Winners*. Preuzeto sa: <http://www.fdiintelligence.com/Rankings/Global-Free-Zones-of-the-Future-2012-13>.

Jansen, M. (2011). *Trade and Employment: From Myths to Facts*. Međunarodna organizacija rada i Evropska komisija. Preuzeto sa: http://www.ilo.org/employment/areas/trade-and-employment/WCMS_162297/lang--en/index.htm

Kituyi, M. (2013). *Maximising trade, investment and development opportunities of emerging markets through free trade & special economic zones*. Izjava na dan 21.11.2013 tokom 3. Globalnog samita za slobodnu trgovinu i specijalne ekonomske zone. Preuzeto sa: <http://unctad.org/es/paginas/SGStatementDetails.aspx?OriginalVersionID=62>

- Kragulj, T. (2009). Slobodne zone - Institut za dinamiziranje zemalja u razvoju. Magistarski rad. Preuzeto sa: <http://www.apeiron-uni.eu/centar/radovipdf/radovinovi/TatjanaKragulj.pdf>.
- Ministarstvo finansija Republike Srbije. Uprava za slobodne zone. Preuzeto sa: <http://www.usz.gov.rs/eng/index.php>.
- Ministarstvo finansija Republike Srbije. Uprava za slobodne zone. *Najveći izvoznici Republike Srbije*. Preuzeto sa: <http://www.usz.gov.rs/lat/aktuelno.php#44>
- Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2011). Izvještaj o poslovanju slobodnih zona u 2010. godini.
- Modernizirani carinski zakon (MCC) - Regulativa (EC) No 450/2008. Evropskog parlamenta i Vijeća od 23. aprila 2008. godine kojom se uspostavlja Carinski zakon Zajednice.
- Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (2008). Informacije o Prevent grupaciji. Preuzeto sa: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/61/45560167.pdf>.
- Prevent group (2012). Kompanijske novosti. Preuzeto sa: <http://www.preventgroup.com/1/news/news-archive/>
- Republika Makedonija. Direkcija za razvoj tehnološko-industrijskih zona. Preuzeto sa: <http://www.fe.gov.mk/>.
- Sanderatne, N. (2011). The importance of foreign direct investment. *The Sunday Times*. Preuzeto sa: <http://www.sundaytimes.lk/110529/Columns/eco.html>.
- Multidonorski savjetodavni servis za investicijsku klimu Svjetske banke (FIAS). (2008). *Report on Special Economic Zones: Performance, Lessons Learned, And Implications for Zone Development*. Preuzeto sa: <https://www.wbginvestmentclimate.org/uploads/SEZs%20-%20Performance,%20Lessons%20Learned%20and%20Implications%20for%20Zone%20Development.pdf>.
- Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (UNCTAD). (2013). *World Investment Report 2013: Annex Tables*. Preuzeto sa: <http://unctad.org/en/pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx>
- Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (UNCTAD) (2013). *World Investment Report: Global Value Chains: Investment and Trade for development*. Preuzeto sa: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf.
- Svjetska trgovinska organizacija (2013). News Items. 7. juni 2013. *Bosnia and Herzegovina accelerated membership negotiations*. Preuzeto sa: http://www.wto.org/english/news_e/news13_e/acc_bih_07jun13_e.htm.
- Svjetska trgovinska organizacija. Sporazum o subvencijama i kompenzatornim mjerama. Preuzeto sa: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/24-scm.pdf.

Emir Skopljak stekao je zvanje diplomiranog ekonomiste na Ekonomskom fakultetu, Univerziteta u Zenici, dok je zvanje magistra u oblasti menadžmenta i organizacije stekao pohađajući program Adizes School of Management u organizaciji Ekonomskog fakulteta u Sarajevu i Adizes Academy of Management iz SAD. U periodu od 2010. do 2013. godine radio je na EU TTP2 projektu "Podrška vanjskotrgovinskoj politici i izgradnja kapaciteta u BiH" gdje je bio u prilici da aktivno učestvuje u izradi i razvoju strateških i legislativnih dokumenata. Trenutno je angažovan na Ekonomskom fakultetu u Zenici kao asistent na Katedri za menadžment.

Azra Pilavdžić je rođena 30. aprila 1987. godine u Sarajevu. Ima Bachelor diplomu iz Prava i evropskih studija sa Univerziteta u Strasbourg-u, Francuska. Provela je prvu godinu master studija na King's College London, Ujedinjeno Kraljevstvo, i vratila se na Univerzitet u Strasbourg da završi drugu godinu i stekne Master iz Prava Evropske unije 2010. godine. Trenutno je upisana kao student doktorskog studija na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Radila je tri godine za IPA projekat finansiran od strane Evropske Unije - EUTPP2 - Podrška Vanjskotrgovinskoj politici i izgradnja kapaciteta u BiH.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijeđenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama. Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživanje i mentorstvo u toku istraživanja. Više od stotinu stipendija dodijeljeno je u toku trajanja Programa.